

Nr 23.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om beredande av semester m. m. åt skogskörare.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 172 i första kammaren av herr *Näsgård m. fl.* samt nr 206 i andra kammaren av herr *Jansson i Aspeboda m. fl.*

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära förslag till sådana ändringar dels i semesterlagen att skogsköraren i semesterhänseende skall betraktas som arbetstagare, dels i motsvarande lagar där arbetstagarbegreppet är av betydelse».

Beträffande de skäl, som åberopats till stöd för detta yrkande, får utskottet hänvisa till motionerna.

Gällande rätt.

Beteckningen arbetare eller arbetstagare har brukats i en mångfald lagar, särskilt på sociallagstiftningens område. Ett närmare angivande av begreppets innebörd förekommer emellertid endast i några få lagar. Arbetstagarbegreppet har icke fullt samma innebörd i de olika lagarna av ifrågavarande slag. Till att börja med märkes att i en del av lagarna vissa avvikelser från vad som eljest skolat gälla gjorts i själva lagtexten. I flera lagar ha sålunda vissa grupper arbetstagare undantagits från lagarnas tillämpning. Exempel finnas även på en i lagtexten gjord utvidgning av det däri angivna begreppet.

Vidare är att märka att begreppet arbetare eller arbetstagare i och för sig tolkats på ett något skiftande sätt av de olika myndigheter, som haft att tillämpa de särskilda lagarna. Att så blivit fallet synes i viss mån sammanhånga med att det i vårt land icke finnes någon allmän lagstiftning, som reglerar arbetsavtalet. Myndigheterna ha ofta icke heller haft någon säkrare ledning av tillgängliga lagmotiv för tolkningen av arbetstagarbegreppet.

Till en början skall lämnas en kort redogörelse för räckvidden i nu ifrågavarande hänseende av de viktigaste av de lagar, i vilka arbetstagarbegreppet är av betydelse.

Lagen om semester den 29 juni 1945 äger tillämpning å arbetstagare i allmän eller enskild tjänst med undantag av sådana arbetstagare hos staten, för vilka gälla särskilda föreskrifter rörande semester. Från lagens tillämpning är ock undantagen arbetstagare, som är medlem av arbetsgivarens

1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1950. 9 saml. 2 avd. Nr 23.*

familj eller som avlönas uteslutande genom andel i vinst. Enligt vad som framgår av förarbetena till denna lag skola de begrepp och regler, vilka gälla inom den allmänna civilrätten, vara avgörande för gränsdragningen mellan arbetstagare och självständig företagare.

Enligt 17 kap. 4 § handelsbalken äga betjänter och tjänstehjon förmånsrätt i arbetsgivarens konkurs för dem tillkommande lön för sista året; samma förmånsrätt gäller för annan arbetares dagspenning eller avlöning, där den ej stått inne längre än sex månader efter förfallodagen. Vid tillämpning av detta lagrum torde anknytning närmast ske till det å allmänna civilrättsliga grundsatser fotade arbetstagarbegreppet.

Lagen om arbetstidens begränsning den 16 maj 1930 föreskriver, att vid tillämpning av lagen såsom arbetare ej skall räknas bl. a. medlem av arbetsgivarens familj, verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning samt ritare, bokhållare eller därmed jämställd person. Genom stadganden i lagen undantagas från dess tillämpning vidare vissa former av arbete, såsom sådant, vilket utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, samt sådant arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider. Enligt lagen åligger det arbetarskyddsstyrelsen att avgöra, huruvida viss arbetstagare är att enligt lagen räkna såsom arbetare.

Enligt *lagen om försäkring för olycksfall i arbete* den 17 juni 1916 förstås i denna lag med arbetare envar, som mot avlöning användes till arbete för annans räkning utan att i förhållande till honom vara att anse såsom självständig företagare, så ock envar, som för vinnande av yrkesutbildning utan avlöning utför dylikt arbete. På grund av uttryckligt stadgande anses icke såsom arbetare enligt lagen bl. a. den, som utför arbetet i sitt hem eller å arbetsställe, som av honom bestämmes. Vid lagens tillämpning ha åtskilliga yrkesidkare, som enligt strikt civilrättsliga grundsatser närmast skulle vara att anse såsom företagare, behandlats såsom arbetare enligt lagen.

I *arbetarskyddslagen* den 3 januari 1949 utsäges, att med arbetstagare i lagen förstås envar, som utför arbete för annans räkning utan att i förhållande till denne vara att anse såsom självständig företagare. Från lagens tillämpning är dock undantaget bl. a. arbete, som utföres i arbetstagarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande.

Enligt *skogshärbärgeslagen* den 21 maj 1937 förstås med arbetare envar, som utför arbete för annans räkning utan att i förhållande till denne vara att anse såsom självständig företagare.

Lagen om förenings- och förhandlingsrätt den 11 september 1936, *lagen om medling i arbetstvister* den 28 maj 1920, *lagen om kollektivavtal* den 22 juni 1928 och *lagen om arbetsdomstol* den 22 juni 1928 innehöllo ursprungligen ej någon definition å arbetstagarbegreppet. Genom lagändringar 1945

infördes emellertid i dessa lagar det stadgandet, att vid tillämpningen av respektive lag skall såsom arbetare, såvitt angår lagen om förenings- och förhandlingsrätt såsom arbetstagare, anses även den som, utan att anställningsförhållande föreligger, utför arbete för annans räkning och därvid till denne intager en beroende ställning av väsentligen samma art som en arbetares, såvitt gäller lagen om förenings- och förhandlingsrätt en arbetstages, till arbetsgivaren.

Arbetstagarbegreppet förekommer vidare i *uppbördsförordningen* den 31 december 1945. I anvisningarna till 46 § i förordningen sägs, att med arbetsgivare förstås enligt förordningen envar, som ingått avtal med annan person att denne skall utföra arbete för hans räkning och som i följd härav är skyldig utbetala lön till denne. Med arbetstagare förstås i förordningen den, med vilken sådant avtal ingåtts. Såsom arbetstagare betraktas emellertid icke den, som är att anse som självständig företagare.

Beroende uppdragstagare.

Den 29 augusti 1941 uppdrog Kungl. Maj:t åt *socialstyrelsen* att verkställa utredning av spörsmålet om erforderliga åtgärder för ernående av rättslig likställighet i olika hänseenden mellan handelsagenter och sådana handelsresande, som avses i 87 § kommissionslagen, å ena, samt arbetstagare, å andra sidan, ävensom att till Kungl. Maj:t avgiva de förslag, till vilka utredningen kunde giva anledning. Socialstyrelsen förklarade i sin utredning den 15 maj 1944 bland annat, att styrelsen ansåg sig böra ägna uppmärksamhet även åt andra uppdragstagare än handelsagenter och handelsresande. Utan att göra gällande att densamma kunde göra anspråk på fullständighet upptog styrelsen i en uppräknig de yrkesgrupper, som skulle kunna komma i åtanke i ifrågavarande avseende. Uppräknigen har följande lydelse:

1) Handelsagenter samt sådana handelsresande och platsförsäljare, som icke äro anställda i huvudmannens tjänst. Hit höra bensinstationsföreståndare samt försäljare av jordbruksmaskiner, symaskiner, dammsugare, golvbonare, radioapparater, böcker m. m.

2) Försäkringsagenter, annonsombud och inkasserare, som icke äro anställda i huvudmannens tjänst.

3) Vissa utkörare av bröd, charkuterivaror, läskedrycker m. m., som använda egna hästar eller egna bilar.

4) S. k. smååkare, d. v. s. häst- eller lastbilägare, som själva verkställa körslor för byggen, väg- och gatuarbeten m. m.

5) Småbrukare m. fl., som med egna hästar eller bilar verkställa skogskörslor eller körslor för vägarbeten.

6) Underentreprenörer vid vissa byggnads-, diknings- och vägarbeten.

7) Stenhuggare, som verkställa uttagning av sten i egna eller av dem själva arrenderade berg.

8) Restaurangmusiker (kapellmästare med eget kapell).

Skogskörarnas ställning.

Av föredragningspromemorian i det i motionerna åberopade rättsfallet framgår följande angående skogskörarnas ställning.

I Norrland ske skogsavverkningarna i stor utsträckning på så sätt att skogsköraren (ofta en bonde eller arrendator) åtager sig att mot viss betalning avverka en viss skogstrakt. I åtagandet ingick tidigare — mestadels såsom ett villkor i avtalet — att skogsköraren skulle själv anställa och avlöna de huggare som erfordrades. Själva körarbetet utför skogsköraren själv, understundom med biträde av lejd arbetskraft. I mellersta Sverige plägar skogsköraren endast åtaga sig körslorerna, medan virkesägaren själv svarar för huggningen. — Sedan de i skogsbruket anställda arbetarna och arbetsgivarna alltmer organiserat sig, träffades 1936 en överenskommelse (»Norrlandsöverenskommelsen») mellan å ena sidan Domänstyrelsen och ett stort antal norrländska skogsbolag (sedermera Föreningen Skogsarbeten) och å andra sidan Svenska Skogs- och Flottningsarbetarförbundet och Riksförbundet Landsbygdens Folk (RLF) angående den ordning som skall iakttagas vid kontraktering av vinteravverkningsarbeten. 1940 efterträddes denna överenskommelse av en ny sådan av huvudsakligen samma innehåll som den tidigare. — Arbetsdomstolen har i en dom (1942 nr 88) uttalat att Norrlandsöverenskommelserna utginge från att skogsköraren vore att betrakta såsom en entreprenör samt att Norrlandsöverenskommelserna icke åstadkommit någon förändring härvidlag. — Sedan avverkningssäsongen 1942—43 har Norrlandsöverenskommelsen ersatts med ett mellan samma parter träffat kollektivt s. k. ramavtal (numera årligt) för skogsbruket i Norrland och Dalarna, innehållande allmänna bestämmelser till lokala arbets- och löneavtal om skogsarbete m. m. De lokala arbets- och löneavtalen — som upprättas särskilt för Skogs- och Flottningsarbetarförbundet (i dessa avtal regleras såväl körnings- som huggningsarbetet) och särskilt för RLF (i dessa avtal regleras allenast körningsarbetet) — upptaga föreskrifter om arbetstid och detaljerade prisbestämmelser. Enligt ramavtalets allmänna bestämmelser — vilka äro tillämpliga å alla under avtalet lydande personer som sysselsättas med i avtalet avsett arbete — skall för vinteravverkningsarbete upprättas kontrakt med respektive körare, kontraktstagaren anskaffa erforderligt antal huggare och i förhållande till huggarna intaga förmansställning i allt vad avser samarbetet mellan honom och huggarna, såvida arbetsgivaren ej föredrager att själv anskaffa huggare och utöva den tillsyn som åvilar köraren, samt att i förmansställningen skall ingå bland annat skyldighet att i mån av fullgjort arbete verkställa utbetalning av lön till huggarna eller utfärda sådana anvisningar, att huggarlön kan utbetalas direkt till dessa. Ramavtalet innebär i förhållande till Norrlandsöverenskommelsen den ändring att skogskörarens skyldighet att anskaffa och avlöna huggarna icke längre är ovillkorlig.

De stora arbetsgivar- och arbetarorganisationerna synas numera, på grund av uttalanden i motiven till 1945 års semesterlag, utgå från att denna lag skall tillämpas på skogskörare utom i renodlade entreprenörsfall. De numera (1948/1949) gällande ramavtalen upptaga sålunda bestämmelser om beräkning och utbetalning av semesterlön.

Sveriges skogsägareförbund uttalade i ett år 1949 till utskottet avgivet yttrande att uppdragstagare, vilka formellt skulle i viss mån framstå som egna företagare, men vilka i realiteten vore att anse som arbetare åt arbetsgivaren, numera förekomma i relativt ringa omfattning inom skogsbruket. Förr kunde till denna kategori i det norrländska skogsbruket samt i Dalarna hänföras de s. k. körarna, vilka åt arbetsgivaren tidigare åtog sig både huggning och körning på ackord av de utstämplade träden samt för dessa arbetens utförande självständigt anställde och avlönade sina medhjälpare, huvudsakligen huggare. Denna anställningsform är nu praktiskt taget helt övergiven. Enligt de kollektivavtal, som under en följd av år träffats rörande skogsavverkningarna i Norrland och Dalarna, är huggnings- och körningsarbetet numera helt skilt. Såväl huggare som körare antagas var för sig och avlönas likaledes var för sig direkt av arbetsgivaren.

Socialstyrelsen anförde i ett likaledes år 1949 till utskottet avgivet yttrande bland annat följande:

Körare inom skogsbruket ha i rättspraxis enligt olycksfallsförsäkringslagen ansetts vara arbetstagare. Kollektivavtalen, exempelvis för Norrland och Dalarna, innehålla också kompletterande bestämmelser om olycksfall och sjukvård. Semesterrätten är icke särskilt nämnd i kollektivavtalet annat än i samband med frågan om avlöningens utbetalande. I avtalen för skogsbruket i södra Sverige finnes däremot uttrycklig bestämmelse om att semester skall utgå enligt lag, och är här den del av ackordsförtjänsten, som skall anses belöpa på köraren, 55 procent. I denna landsdel utbetalas semesterlön endast i de fall, då hästägaren själv utför arbetet, alltså icke för av denne lejd arbetskraft.

Vid Landsorganisationens samma år avgivna yttrande fanns fogat yttrande jämväl av Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet, i vilket sistnämnda yttrande beträffande skogskörarnas ställning anfördes bland annat följande:

Kollektivavtalets utbredning inom skogsbruket samt 1942 års semesterkommittés, statsrådets i propositionen och andra lagutskottets samstämmigt uttalade uppfattning, att exempelvis en skogskörare, som arbetar enligt gällande kollektiva ramavtal för Norrland och Dalarna eller eljest på motsvarande villkor, borde betraktas som arbetstagare i semesterlagens mening, har lett till, att såväl huggarna som körarna i hela landet nu av skogsarbetsgivarna tillerkännas semesterrätt, trots det att arbetstagarebegreppet jämväl i nya semesterlagen principiellt skall fastställas enligt civilrättsliga regler. Detta så långt det gäller huggare samt körare med en häst. För körare med två eller flera hästar ligger frågan oklarare till. Domänverket har skriftligen medgivit beträffande Norrland och Dalarna, att kontraktstagare = körare som sysselsätter flera hästar på samma avverkning, skall erhålla semesterersättning på den samlade ackordsförtjänsten. Föreningen Skogsarbeten har muntligen meddelat oss, att bolagen i Norrland och Dalarna rekommende-

rats att tillämpa lagen på samma sätt som Domänverket med avseende på dessa körare med flera hästar. Så är dock icke förhållandet i mellersta och södra Sverige. Där föreligger nu en dom i Arbetsdomstolen, i vilken körare med flera än en häst tillerkännes semester rätt endast för den egna arbetsinsatsen.

Historik m. m.

Arbetslagarbegreppet enligt förarbetena till semesterlagen m. m.

Av förarbetena till 1938 års lag om semester framgår att de begrepp och regler, vilka gälla inom den allmänna civilrätten, skulle vara avgörande för gränsdragningen mellan arbetstagare och självständig företagare. Föredragande departementschefen anförde, att han ansåge det icke vara möjligt att för semesterlagens vidkommande utgå från den tolkning av arbetsgivar- och arbetslagarbegreppen, som enligt stadgad praxis tillämpades beträffande olycksfallsförsäkringslagen. Enligt departementschefen måste frågan om vem som i det särskilda fallet skulle betraktas såsom arbetsgivare respektive arbetstagare bedömas med hänsyn till vem som slutit arbetsavtalet. Riksdagen gjorde icke någon erinran på denna punkt.

1942 års semesterkommitté konstaterade i sitt betänkande (SOU 1944: 59) till en början, att vid tillämpningen främst av olycksfallsförsäkringslagen men även av andra lagar, såsom lagen om arbetarskydd, lagen om arbetstidens begränsning och skogshärbärgeslagen, arbetslagarbegreppet hade givits en vidare tydning än såvitt angår lagen om förenings- och förhandlingsrätt och med denna närbesläktade lagar ävensom semesterlagen.

Kommittén fortsatte:

Vad särskilt olycksfallsförsäkringslagen beträffar har frågan ofta gällt, huruvida en sådan person är att anse såsom självständig företagare, vilken åtagit sig att ombesörja ett arbetes utförande och för utförandet anlitat medhjälpare, till följd varav han kommit att intaga en mellanställning mellan å ena sidan den för vilkens räkning arbetet utföres (företagaren) och å andra sidan de arbetare som deltaga i arbetet. I dylikt fall anses enligt olycksfallsförsäkringslagen mellanmannen som arbetstagare, såvida hans ekonomiska och sociala förhållanden samt ställning i övrigt är sådan att han i huvudsak är att jämställa med en arbetstagare. Företagaren betraktas i enlighet härmed såsom arbetsgivare icke blott i förhållande till mellanmannen utan även till de av denne anställda arbetarna.

Den praxis, som utbildad sig vid olycksfallsförsäkringslagens tillämpning, har stöd i lagens motiv, främst i vad särskilda utskottet vid 1916 års riksdag uttalade i anledning av ett motionsvis framfört yrkande att skogskörare, vilka självständigt åtaga sig att med hjälp av lejda arbetare utföra skogsavverkning, borde enligt olycksfallsförsäkringslagen betraktas som arbetare och icke såsom arbetsgivare. Utskottet framhöll, att det icke låte sig göra att ge någon allmän regel för bedömning av dylika fall, utan frågan finge bedömas efter omständigheterna i varje särskilt fall. Enligt utskottet torde

därvid i allmänhet tjäna till ledning sådana förhållanden som de närmare bestämmelserna vid avtalets ingående mellan avverkaren och avverkningsrättens innehavare, sättet för lönernas utanordnande, storleken av avverkarens egen arbetsförtjänst, hans deltagande i arbetet o. s. v.

Beträffande semesterlagen anförde kommittén bland annat:

Att utsträcka semesterlagens giltighetsområde till att avse även sådana personer, som ur olika synpunkter klart äro att betrakta såsom självständiga företagare, kan uppenbarligen icke komma i fråga. Det ligger — för att taga ett exempel från skogsbruket — i öppen dag, att en hemmansägare, som träffat ett drivningskontrakt med en virkesägare men själv icke deltagar i eller någonsin förutsatts skola deltaga i drivningsarbetet utan låter detta utföras av hos honom anställt folk, icke bör äga rätt till semester på virkesägarens bekostnad.

Spörsmålet om utvidgning av semesterlagens tillämpningsområde begränsar sig därför till den personkrets, beträffande vilken tvekan kan råda om den skall hänföras till den ena eller den andra kategorien. Det blir då närmast fråga om personer, vilka faktiskt intaga en ställning, i olika avseenden likartad med en arbetstagers, men som enligt gällande praxis ställas utanför semesterlagen. Främst dylika personer torde socialstyrelsen i sin ovan berörda utredning åsyfta, då styrelsen talar om »beroende uppdragstagare».

Bland de yrkesutövare, som omfattas av socialstyrelsens utredning, finnas personer med mycket olika ekonomisk och social ställning samt olika beroendeställning i förhållande till huvudmännen. Klientelet är således mycket heterogent. Detta gäller såväl de merkantila mellanhänderna som övriga här avsedda uppdragstagare. Med hänsyn till de synnerligen mångskiftande yrkesområden och förhållanden, om vilka torde bli fråga, synes det knappast vara möjligt att erhålla en godtagbar legal definition, varav i varje särskilt fall skulle framgå, till vilken kategori vederbörande vore att hänföra. En lagregel av det innehåll socialstyrelsen ansett kunna upptagas i vissa lagar, vilka avse förhållanden vari de stridiga intressena huvudsakligen företrädas av organisationerna på arbetsmarknaden, skulle därför, om den gjordes tillämplig beträffande semesterlagen, vilken gäller förhållanden mellan enskilda parter, lätt komma att föranleda tvistigheter, och antalet tvister skulle givetvis bli större, i den mån möjligheterna att förvärva rätt till semester ökas genom nedsättning i kravet på viss längre tids fortlöpande anställning hos samma arbetsgivare. Med hänsyn till att semesterlagen därjämte är en lag, med vilken olika domstolar — såväl allmän domstol som arbetsdomstolen — komma i kontakt, är faran för en oenhetlig rättstillämpning uppenbarligen stor.

Om kommittén i enlighet med vad nu sagts finner, att med arbetstagare enligt semesterlagen liksom hittills bör förstås den som är arbetstagare enligt allmänna civilrättsliga regler, så må emellertid framhållas, att det civilrättsliga arbetstagarbegreppet icke torde vara något i och för sig givet, oföränderligt begrepp. Utvecklingen har tvivelsutan tenderat till att ge arbetstagarbegreppet en vidare omfattning än det från början haft. Kommittén vill ifrågasätta, huruvida icke utvecklingen numera — bland annat under inflytande av kollektivavtalsväsendet — gått därhän, att detta begrepp enligt allmänna rättsgrundsatser kan anses äga en något vidare omfattning, än

praxis för närvarande ger detsamma. Sålunda bör enligt kommitténs uppfattning exempelvis en skogskörare, som arbetar enligt det förut åberopade ramavtalet för Norrland och Dalarna eller eljest på motsvarande villkor, betraktas såsom arbetstagare. Kommittén vill i samband härmed understryka vikten av att prövningen av frågan, huruvida någon är att anse såsom arbetstagare, sker med hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter och att alltför stor betydelse ej tillerkännes något visst eller vissa avtalsmoment. Där skriftlig överenskommelse föreligger bör ej beteckningen eller ordalagen i och för sig få vara avgörande, utan särskild vikt bör tillmätas avsikten med överenskommelsen och det sätt på vilket denna tillämpas. Vad senast anförts gäller särskilt, därest — såsom för kommittén uppgivits i viss mån ha varit fallet — arbetsgivare föreskriver sådana ändrade arbetsvillkor för personer, vilka arbeta för hans räkning, att dessa, efter att tidigare klart ha varit att anse såsom arbetstagare, kommit att formellt sett intaga en mera självständig ställning, ehuruval de förhållanden, under vilka de ha att utföra sitt arbete, i sak icke förändrats. Det bör icke få förekomma, att någon på dylikt sätt avhändes sin semesterrätt.

I sin ovannämnda utredning den 15 maj 1944 förklarade *socialstyrelsen* vidkommande principspörsmålet om rättslig likställighet mellan arbetstagare och vissa uppdragstagare bland annat följande:

Ett tillgodoseende av den i utredningsuppdraget åsyftade rättsliga likställigheten skulle i större eller mindre omfattning utsträcka den socialpolitiska lagstiftningens tillämpning till att avse jämväl beroende uppdragstagare, vilka juridiskt sett icke kunna betraktas som arbetstagare. Huruvida bärande skäl förefinnas för en dylik utsträckning torde icke med hänsyn till de olika lagarnas skilda syften låta sig generellt bedöma. För att träffa avgörande i detta avseende synes man vara nödsakad att pröva varje särskild lag.

Socialstyrelsen undersökte därefter huruvida arbetstagarbegreppet borde utvidgas i vad avsåge särskilt angivna lagar av socialpolitisk innebörd.

Därvid fann socialstyrelsen skäl föreligga att lagen om förenings- och förhandlingsrätt, lagen om medling i arbetstvister, lagen om kollektivavtal och lagen om arbetsdomstol utvidgades att omfatta även uppdragstagare i de fall, då uppdragstagarna intoge en så beroende ställning gentemot uppdragsgivarna, att förhållandet mellan parterna vore väsentligen likartat med förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Även 1938 års lag om semester som i fråga om tillämpningsområdet beträffande uppdragstagarna överensstämde med 1945 års semesterlag, blev föremål för socialstyrelsens uppmärksamhet. Styrelsen framhöll, att vissa sociala skäl talade för att de beroende uppdragstagarna tillerkändes semesterrätt. Dessa uppdragstagare utförde emellertid i flertalet fall sitt arbete under sådana förhållanden, att det ej kunde anses tillkomma uppdragsgivarna att vaka över arbetets anordnande. Därest semesterlagen skulle göras tillämplig å sådana uppdragstagare, skulle dessa således i allmänhet endast erhålla semesterlön. Det torde icke vara lämpligt att

i detta sammanhang taga ställning till principfrågan om utsträckning av semesterrätten till ytterligare områden, inom vilka den medgivna rätten skulle få allenast ekonomisk betydelse. Med hänsyn härtill syntes en utvidgning av semesterrätten till ifrågavarande uppdragstagare tillsvidare böra anstå. Styrelsen framhöll vidare, att det till stor del måste bli en skälighetsprövning, när det gällde att avgöra, vilka uppdragstagare som på grund av sin beroende ställning borde likställas med arbetstagare. Gränserna mellan semesterberättigade och icke semesterberättigade uppdragstagare skulle därigenom bli svävande. Frånvaron av skarpa gränser skulle leda till ett stort antal tvister. Styrelsen framhöll slutligen följande:

Det bör vidare framhållas, att det kunde bli vissa svårigheter att undvika dualism mellan de allmänna domstolarna och arbetsdomstolen, om semesterrätten gjordes beroende av en skälighetsprövning, som skulle göras av flera myndigheter.

Vid ett vägande av skälen för och emot en utsträckning av den lagstadgade semesterrätten till att även omfatta beroende uppdragstagare finner socialstyrelsen, att så starka skäl tala emot en sådan utsträckning, att det icke för närvarande bör ifrågakomma att giva beroende uppdragstagare lagstadgad rätt till semester. Det synes tills vidare böra överlämnas åt parterna att genom sina organisationer söka nå fram till en lösning av spörsmålet. En sådan lösning förhandlingsvägen underlättas, om de beroende uppdragstagarnas organisationer tillerkännas förenings- och förhandlingsrätt i enlighet med socialstyrelsens förslag.

Förslag till ovannämnda 1945 genomförda ändringar i lagen om förenings- och förhandlingsrätt, lagen om medling i arbetstvister, lagen om kollektivavtal och lagen om arbetsdomstol förelades 1945 års riksdag av Kungl. Maj:t genom proposition nr 88. Propositionen byggde på den av socialstyrelsen gjorda utredningen,

I propositionen framhöll *föredragande departementschefen, statsrådet Möller*, inledningsvis, att begreppet arbetstagare (arbetare) icke vore entydigt i svensk rätt. Redan i texten till olika lagar, avseende arbetsrätten eller vad därmed sammanhängde, hade arbetstagarbegreppet, i den mån det närmare definierats, icke sällan erhållit en skiftande bestämning, i det att under detsamma hänförts eller därifrån uteslutits en eller flera kategorier. Vad som i här förevarande avseende tilldroge sig särskilt intresse vore att gränsdragningen mellan begreppen arbetstagare och självständiga företagare icke genomförts likformigt inom olika lagstiftningsområden. Det närmare uppdragandet av sistnämnda skiljelinje hade verkställts av de domstolar och andra myndigheter som haft att tillämpa de särskilda lagarna. Myndigheterna hade därvid i allmänhet icke ägt någon säkrare grund för bedömningen av begreppen i tillgängliga lagmotiv. Praxis utvisade att myndigheterna som regel varit benägna att giva arbetstagarbegreppet en vidare innebörd allteftersom lagstiftningen i fråga haft ett starkare betonat socialt syfte.

Efter att hava framhållit, att vid tillämpningen av arbetsfredslagsstiftningen socialstyrelsen tidigare givit arbetstagarbegreppet en tämligen vidsträckt innebörd men att styrelsen senare i anslutning till vissa avgöranden av arbetsdomstolen utgått från ett arbetstagarbegrepp av snävare omfattning, anförde statsrådet Möller:

Ur de synpunkter, som ligga till grund för arbetsfredslagstiftningen, synes det likväl icke vara nödigt att densamma begränsas till att omfatta endast arbetstagare i strängt civilrättslig mening. Då det ekonomiska livet i allmänhet torde vara bäst betjänt av att intressekonflikter lösas förhandlings- eller förlikningsvägen, torde det tvärtom vara ur samhällelig synpunkt angeläget, att denna fredsbefrämjande lagstiftning spänner över ett något vidare område. Jag finner det därför lämpligt att sådana grupper av uppdragstagare, som i realiteten gentemot sina huvudmän intaga en beroendeställning av samma art som de egentliga arbetstagarnas, erhålla lagligt skyddad förenings- och förhandlingsrätt samt att arbetsfredslagstiftningen jämväl i övrigt göres tillämplig på dem. Därigenom komma också dessa uppdragstagare att, såsom det synes välbehövt, få ökade möjligheter att organisationsvägen hävda sina intressen vid uppörelser om löne- och arbetsvillkor.

I anslutning härtill upptogs i propositionen förslag till ändringar i de till arbetsfredslagstiftningen hörande lagarna av innebörd att dessa utsträcktes att omfatta även den som, utan att anställningsförhållande föreligger, utför arbete för annans räkning och därvid till denne intager en beroende ställning av väsentligen samma art som en arbetstagers till arbetsgivaren.

I propositionen upptog statsrådet Möller till övervägande även spörsmålet om utvidgning av tillämpningsområdet av övriga av socialstyrelsen i dess utredning berörda lagar. Statsrådet Möller anförde därutinnan, att han utan att i princip ställa sig avvisande mot en sådan utvidgning, vilken närmast skulle avse arbetstagarbegreppet enligt olycksfallsförsäkringslagen, semesterlagen och 17 kap. 4 § handelsbalken, likväl ansåge att utvidgningen icke för det dåvarande borde äga rum.

I fråga om semesterlagen anförde statsrådet Möller:

Vad semesterlagen beträffar har man — i viss mån i anslutning till uttalanden därom i den proposition vari förslaget till nämnda lag framlades — ansett sig böra nära anknyta till det i enlighet med allmänna civilrättsliga regler utformade arbetstagarbegreppet. Socialstyrelsen har vid sin utredning funnit, att en legal utvidgning av semesterlagens tillämpningsområde i nu förevarande avseende icke bör äga rum. Samma ståndpunkt har intagits av 1942 års semesterkommitté, som emellertid ifrågasätter om icke utvecklingen numera gått därhän att arbetstagarbegreppet kan anses äga en något vidare omfattning än praxis för närvarande ger detsamma. Kommittén understryker i samband härmed vikten av att prövningen av frågan, huruvida någon är att anse såsom arbetstagare, sker med hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter och att alltför stor betydelse ej tillerkännes något visst eller några vissa avtalsmoment. Där skriftlig överenskommelse föreläge, borde ej beteckningen eller ordalagen i och för sig få vara avgörande, utan särskild vikt borde tillmätas avsikten med överenskommelsen och det sätt på vilket denna tillämpades.

Jag vill uttala min anslutning till den mening i fråga om tillämpningen av semesterlagen, varåt semesterkommittén sålunda givit uttryck. I samband härmed vill jag även understryka att utvidgningen av arbetstagarbegreppet inom arbetsfredslagstiftningen torde komma att föra med sig att det blir lättare för de yrkesutövare varom här är fråga att vinna gehör för sina berättigade krav på semester; dessa komma nämligen att erhålla ökad tyngd då de framställas förhandlingsvägen genom vederbörandes organisationer. Sedan erfarenheterna från den kommande tiden inhämtats bör, därest det visar sig erforderligt, frågan om lagstiftningsåtgärd på detta område ånyo upptagas.

I anledning av vissa av lagrådet gjorda uttalanden anförde statsrådet Möller vidare bland annat följande:

Efter att hava berört två särskilda tolkningsspörsmål, förklarar lagrådet, att lagrådet förutsatte, att när fråga uppkomme, huruvida någon skulle anses såsom självständig företagare eller arbetstagar, och spörsmålet icke skulle direkt bedömas enligt arbetsfredslagarna eller därmed likställda författningar av social natur, frågan skulle med beaktande av föreliggande tolkningsmoment avgöras enligt allmänna rättsgrundsatser. Utan att taga ställning till de av lagrådet särskilt berörda tvenne tolkningsfrågorna, vilka torde böra bedömas av de lagtillämpande myndigheterna under beaktande av de i varje särskilt fall föreliggande närmare omständigheterna, vill jag för egen del understryka, att här förevarande lagstiftningsåtgärder endast ha avseende å förhållanden vilka omedelbart regleras i de av ändringsförslagen berörda lagarna. Såsom av den i ärendet tidigare lämnade redogörelsen framgår, ha emellertid likartade grundsatser redan sedan länge vunnit tillämpning inom lagstiftningsområden där det sociala syftet är starkt betonat, såsom inom den obligatoriska olycksfallsförsäkringen och arbetarskyddslagstiftningen. I den mån man kommer över på den egentliga privaträttens områden måste däremot angelägenheten av klarhet och stabilitet tala emot en analog tillämpning av de principer som nu förordas vad beträffar arbetsfredslagstiftningen. På sådana gränsområden mellan den offentliga och privata rätten som representeras av exempelvis semesterlagen torde bedömandet i det särskilda fallet kunna komma att influeras av föreliggande omständigheter av social natur.

I anledning av propositionen väcktes en motion, nr II: 474 av herr von Friesen m. fl., i vilken yrkades, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om vidtagande av sådana åtgärder att även vid tillämpningen av semesterlagen den skall anses som arbetstagar vilken, utan att anställningsförhållande föreligger, utför arbete för annans räkning och därvid till denne intager en beroende ställning av väsentligen samma art som en arbetstgares till arbetsgivaren.

Propositionen behandlades av *andra lagutskottet*, vilket i sitt över densamma avgivna utlåtande, nr 27, hemställde, att riksdagen måtte bifalla propositionen samt att motionen II: 474 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. I motiveringen till denna hemställan anförde utskottet efter att ha redogjort för yrkandet i motionen bland annat följande:

Givetvis är det ur social synpunkt önskvärt, att jämväl de yrkesgrupper som här avses erhålla rätt till semester. Att nu taga slutlig ståndpunkt till frågan, huruvida utvidgningen av arbetstagarbegreppet bör äga rum i lagar utanför det väl avgränsade rättsområde som arbetsfredslagstiftningen utgör torde dock icke vara tillrådligt. Såsom ovan framhållits är gränsen mellan beroende uppdragstagare och självständiga företagare flytande. Gränsdragningen måste i väsentlig mån bliva beroende av en skälighetsprövning. Inom arbetsfredslagstiftningen, där de stridiga intressena huvudsakligen företrädas av vederbörande organisationer, blir denna gränsdragning av mindre betydelse. Om utvidgningen av arbetstagarbegreppet nu införes jämväl i semesterlagen, som reglerar förhållandet mellan enskilda parter, skulle såsom 1942 års semesterkommitté anfört ovissheten om tolkningen av begreppet beroende uppdragstagare lätt komma att föranleda tvistigheter. Skälighetsprövningen kan leda till en oenhetlig rättstillämpning, särskilt som mål angående tillämpningen av semesterlagen handläggas såväl av de allmänna domstolarna som av arbetsdomstolen. Av nu anförda skäl anser utskottet, att erfarenheterna rörande tillämpningen av den genom propositionen föreslagna lagstiftningen böra avvaktas, innan åtgärder för lagändring i motionens syfte vidtagas.

Ehuru utskottet sålunda icke kan tillstyrka motionen, förutsätter likväl utskottet, att Kungl. Maj:t ägnar fortsatt uppmärksamhet åt förevarande spörsmål och, i den mån omständigheterna giva anledning därtill, tager under förnyad omprövning, huruvida ändring av semesterlagen i antydd riktning bör komma till stånd. Jämväl frågan, huruvida utvidgningen av arbetstagarbegreppet, såsom ifrågasatts under förarbetena till propositionen, i övrigt bör genomföras utom området för arbetsfredslagstiftningen, bör i fortsättningen skänkas tillbörligt beaktande.

Riksdagen beslöt i enlighet med vad utskottet hemställt.

Vid 1945 års riksdag framlades därjämte genom proposition nr 273 förslag till lag om semester. Detta lagförslag innebar, såvitt avsåge de beroende uppdragstagarna, ej någon utsträckning av tillämpningsområdet i förhållande till 1938 års semesterlag.

I propositionen förklarade *föredraganden, statsrådet Erlander*, — efter att hava återgivit vad statsrådet Möller i den ovan omnämnda propositionen nr 88 anfört beträffande spörsmålet om utsträckning av semesterlagens tillämpningsområde till de beroende uppdragstagarna — att han helt anslöte sig till vad statsrådet Möller därutinnan anfört samt att han ansåge sig sakna anledning att ytterligare uppehålla sig vid spörsmålet.

Av statsrådet Erlanders uttalande i propositionen må dock i förevarande sammanhang följande anmärkas.

Semesterlagen bygger på den grundtanken att det ur olika synpunkter är ett samhälleligt intresse att skydda arbetstagarnas hälsa, både i kroppsligt och i andligt hänseende. I sådant syfte vill semesterlagen bereda arbetstagarna tillfälle till viss tids ledighet, under vilken de ha möjlighet att utan minskning i sina inkomster söka behövlig rekreation. Enligt den nuvarande lagen förvandlas emellertid understundom semesterrätten till en rätt till penningersättning. Syftet med denna ersättning är icke att tillför-

säkra arbetstagaren ett tillskott till lönen, utan meningen med densamma är i stället att göra det möjligt för arbetstagaren att förskaffa sig samma rekreation som om den intjänade semesterförmånen skulle utgått i form av ledighet. En utvidgning av lagens tillämpningsområde till korttidsanställda kommer utan tvivel att leda till en ökning av de fall, då arbetstagaren icke erhåller semester in natura utan i stället en penningersättning. Vilka garantier som än uppställas för att denna ersättning användes för det avsedda ändamålet, torde man kunna utgå ifrån att detta icke alltid blir händelsen. Även om lagens huvudsyfte icke uppnås i dylikt fall, anser jag att lagen jämväl därvidlag har en viktig uppgift att fylla. Genom densamma tillgodoses nämligen i viss mån kravet på social rättvisa. Vid vanligt betraktelsesätt måste det framstå såsom naturligt och skäligt att varje arbetstagar genom sitt arbete intjänar icke endast lön utan även semester eller ersättning därför. Att helt bortse från dessa psykologiska faktorer kan ej vara lyckligt.

Med anledning av propositionen med förslag till lag om semester väcktes en motion av intresse i förevarande sammanhang, nämligen motionen II: 584 av herr Johnsson i Stockholm m. fl. I motionen yrkades, att riksdagen måtte besluta att vid lagens tillämpning även den skulle anses såsom arbetstagar som, utan att anställningsförhållande föreläge, utförde arbete för annans räkning och därvid till denne intoge en beroende ställning av väsentligen samma art som en arbetstagar till arbetsgivaren.

Propositionen behandlades av *andra lagutskottet*, som i sitt över densamma avgivna utlåtande, nr 59, i ifrågavarande avseende hemställde, att motionen II: 584 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Till stöd för denna hemställan anförde utskottet följande:

Enligt motionärernas uppfattning bör således den utvidgning av arbetstagarbegreppet inom arbetsfredslagstiftningen, som riksdagen innevarande år beslutit, genomföras även för semesterlagens vidkommande. I utskottets utlåtande i berörda ärende (nr 27), vilket godkänts av riksdagen, framhöll utskottet, bland annat, att erfarenheterna rörande tillämpningen av ändringen i fråga om arbetsfredslagstiftningen borde avvaktas, innan åtgärder för motsvarande ändring av semesterlagen vidtoges. Utskottet finner ej skäl att nu föreslå riksdagen att frångå den sakliga ståndpunkt, som riksdagen för endast kort tid sedan intagit till denna fråga.

Om utskottet således icke kan tillstyrka bifall till ifrågavarande motion, vill emellertid utskottet instämma i semesterkommitténs uttalanden angående arbetstagarbegreppets innebörd. Även enligt utskottets uppfattning tala starka skäl för att en skogskörare, å vilken ramavtalet för skogsbruket i Norrland och Dalarna äger tillämpning eller som eljest utför sitt arbete under liknande villkor, bör betraktas såsom arbetstagar och att i följd därav vederbörande virkesägare bör anses vara arbetsgivare — och därmed pliktig svara för semesterförmånen — i förhållande till icke blott körarna utan även de huggare, vilka deltaga i arbetet. Motsvarande betraktelsesätt torde även kunna tjäna till ledning vid bedömandet av andra frågor på hithörande område.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

Arbetstagarbegreppet enligt vissa andra lagar.

Utöver vad som framgår av den ovan lämnade redogörelsen må följande nämnas beträffande arbetstagarbegreppet i vissa lagar.

Beträffande lagen om försäkring för olycksfall i arbete och lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar framhöll *socialstyrelsen* i sin ovan omförmälda utredning, att lagarna byggde på den grundtanken, att en arbetsgivare skulle svara för att arbetet bedrevs på sådant sätt, att hans arbetare ej utsattes för fara att träffas av olycksfall eller yrkessjukdom. Lagarna hade icke gjorts tillämpliga å arbetare, som utförde arbetet i sitt hem eller å arbetsställe, som av dem bestämdes. Då sådana arbetare ej vore försäkrade mot olycksfall i arbete och yrkessjukdom, kunde det tydligen icke heller ifrågakomma att tillerkänna uppdragstagare, som arbetade under självvalda förhållanden, någon ersättning enligt nämnda lagar.

I propositionen nr 88 till 1945 års riksdag uttalade *statsrådet Möller* — såsom skäl för sin ståndpunkt, att en utvidgning av arbetstagarbegreppet enligt olycksfallsförsäkringslagen icke för det dåvarande borde äga rum — att denna lag, vilken vore under överarbetning, redan enligt praxis omslöte stora grupper av de då ifrågavarande uppdragstagarna.

I fråga om 17 kap. 4 § handelsbalken anförde *socialstyrelsen* i sin nämnda utredning:

De borgenärer, som åtnjuta förmånsrätt enligt handelsbalken 17:4, erhålla vid konkurs betalning före nästan alla andra fordringsägare. En utsträckning av denna förmånsrätt till nya grupper borgenärer kunde därför få betänkliga konsekvenser. Den skulle leda till en försämring av rättsläget för övriga fordringsägare, bland annat samtliga inteckningshavare.

Förmånsrätten enligt handelsbalken 17:4 är en tyst förmånsrätt. Dess förhandenvaro i ett enskilt fall blir icke synlig för tredje man genom någon registreringsåtgärd eller genom någon överföring av besittningen till den egendom, vari förmånsrätten kan göras gällande. En sådan besittningsöverföring vore för övrigt otänkbar, då förmånsrätten gäller i all gäldenärens egendom. Med hänsyn till rättssäkerheten inom kreditlivet är det önskvärt, att antalet tysta förmånsrätter begränsas i görligaste mån. Detta gäller framför allt förmånsrätterna enligt handelsbalken 17:4 med deras synnerligen goda plats i förmånsrättsordningen.

Därest vissa uppdragstagare skulle komma i åtnjutande av förmånsrätt enligt handelsbalken 17:4, skulle det till stor del bliva beroende på en skälighetsprövning, vilka uppdragstagare som skulle få denna privilegierade ställning. Skälighetsprövningen skulle innebära, att ett nytt osäkerhetsmoment infördes på kreditlivets område. Detta synes icke vara lämpligt.

Den sociala och ekonomiska ställning, som beroende uppdragstagare intaga, är visserligen ofta svag, men detta kan icke åberopas som ett avgörande skäl för att de skola tillerkännas förmånsrätt. Då skulle även andra borgenärer på samma sociala och ekonomiska plan, t. ex. vissa leverantörer, med lika rätt kunna kräva förmånsrätt för sina fordringar. Något sådant har dock aldrig ifrågasatts.

De anförda skälen talade enligt socialstyrelsens åsikt så starkt emot en utvidgning av förmånsrätten enligt 17 kap. 4 § handelsbalken, att styrelsen icke ansåge sig kunna föreslå att beroende uppdragstagare tillerkändes sådan förmånsrätt.

Beträffande 17 kap. 4 § handelsbalken androg *statsrådet Möller* i propositionen nr 88 till 1945 års riksdag:

Vad slutligen beträffar spörsmålet om beredande av förmånsrätt i konkurs enligt 17 kap. 4 § handelsbalken för de beroende uppdragstagarnas lönefordringar vill jag omnämna att, enligt vad jag inhämtat, det frågekomplex som innefattas i 17 kap. 4 § handelsbalken är föremål för utredning inom justitiedepartementet. Utredningen har föranletts bl. a. av de i riksdagens skrivelser nr 287/1935 och 96/1938 berörda problemen om skyddet för byggnadsarbetarnas lönefordringar. Vid utredningen torde även det här föreliggande spörsmålet bliva föremål för uppmärksamhet. Då jag, såsom nyss nämnts, ej anser mig böra förorda någon lagändring härvidlag i nu förevarande sammanhang, kan jag emellertid icke underlåta att påpeka att ej heller det å allmänna civilrättsliga grundsatser fotade arbetstagarbegreppet — till vilket domstolarna närmast torde anknyta vid tillämpningen av berörda lagrum — kan antagas vara för alla tider till sitt innehåll fixerat; jämväl nämnda begrepp torde kunna förändras, bland annat under inflytande av den sociala och samhällsekonomiska utvecklingen.

Den av statsrådet Möller omnämnda utredningen av det frågekomplex, som innefattas i 17 kap. 4 § handelsbalken, utfördes av byggnadsborgenärsutredningen, vilken den 10 september 1946 avgav betänkande med förslag till lag om tryggande av byggnadsarbetares lönefordran m. m. (SOU 1946: 62).

Sedan infordrade utlåtanden över byggnadsborgenärsutredningens betänkande inkommit, är ärendet föremål för övervägande inom justitiedepartementet.

Ifrågavarande spörsmåls behandling vid 1949 års riksdag.

Det genom ifrågavarande motioner väckta spörsmålet var föremål för behandling jämväl vid 1949 års riksdag. Då väcktes i andra kammaren en motion, nr 43, av herr Christenson i Malmö vari hemställdes, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om vidtagande av sådana åtgärder, att även vid tillämpningen av den till arbetsrätten hörande skyddslagstiftningen — särskilt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, semesterlagen samt 17 kap. 4 § handelsbalken — den skall anses som arbetstagare som, utan att anställningsförhållande föreligger, utför arbete för annans räkning och därvid till denne intager en beroende ställning av väsentligen samma art som en arbetstgares till arbetsgivaren».

Motionen behandlades av andra lagutskottet, som lät inhämta yttrande över motionen från ett flertal remissinstanser. Beträffande innehållet i

yttrandena får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till sitt i anledning av motionen avgivna utlåtande nr 17.

Av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna avstyrkte socialstyrelsen, arbetstidsutredningen, Svenska arbetsgivareföreningen och Stockholms handelskammare bifall till motionen. Tjänstemännens centralorganisation framhöll, att det icke för dess medlemsgruppers del för det dåvarande förelåg något egentligt behov av en utvidgning i lagstiftningen av arbetstagarbegreppet på sätt motionären föreslagit. Landsorganisationen gjorde icke något bestämt uttalande i till- eller avstyrkande riktning men framhöll de stora svårigheter, som vore förenade med en utvidgning av lagstiftningens tillämpningsområde av den av motionären angivna innebörden. Vid Landsorganisationens yttrande funnos emellertid fogade uttalanden från vissa i organisationen ingående förbund, i vilka utvidgning av lagstiftningens tillämpningsområde i skilda hänseenden förordades. En remissinstans, Sveriges skogsägareförbund, uttalade sig tillstyrkande. Socialvårds-kommittén inskränkte sig till att lämna vissa upplysningar.

I vissa yttranden berördes frågan om den oklarhet beträffande arbetstagarbegreppet som föreligger och den inverkan därpå som de av motionären då önskade lagändringarna skulle medföra.

Svenska arbetsgivareföreningen anförde därutinnan följande:

Det skall icke förnekas, att det råder oklarhet rörande arbetstagarbegreppets innebörd i olika fall. Denna oklarhet beror emellertid främst på att begreppet icke är entydigt bestämt i lag. Detta är ett förhållande, som icke torde kunna ändras annat än i samband med en allmän lagstiftning om arbetsavtal. Trots att klarhet sålunda ej råder, kan man likväl säga, att det genom myndigheternas praxis uppnåtts en värdefull stadga. Föreningen hyser icke någon tvekan om, att ett genomförande av de åtgärder motionären avser, skulle medföra en avsevärd försämring, då det gäller klarheten på detta rättsområde. Att vid tillämpningen av nu ifrågavarande lagar avgöra, när en person, som utan att anställningsförhållande föreligger utför arbete för annans räkning, till denne intager en beroende ställning av väsentligen samma art som en arbetstagares till arbetsgivaren, skulle komma att möta utomordentligt stora svårigheter. Man måste beakta, att det här gäller ett område, som centralt griper in i de enskilda parternas rättsförhållande. En obestämd krets av personer skulle föras in under lagarnas tillämpningsområden eller i allt fall anse sig falla under dess områden. Någon bestämd gräns skulle icke kunna dragas.

Arbetsgivareföreningen framhöll vidare, att oklarheten skulle ytterligare öka genom att tvistigheterna i skilda fall skulle komma att avgöras av olika myndigheter. Riskerna vore avsevärda för att praxis bleve oenhetlig.

Även *Landsorganisationen* berörde spörsmålet och framhöll, att avsaknaden av en enhetlig legal bestämning av arbetstagarbegreppet medfört en betänklig oreda i fråga om avgränsningen av tillämpningsområdet för arbetslagstiftningen.

Landsorganisationen anförde vidare bland annat följande:

När det gäller motionärens önskemål på denna punkt kan man icke undgå att taga särskild hänsyn till de uppenbara svårigheter som föreligga för en avgränsning av »beroende uppdragstagare» från uppdragstagare i övrigt. Dessa svårigheter äro så stora att fråga är om det över huvud är tekniskt möjligt att genomföra en *legal* utvidgning av semesterrätten för den »beroende» gruppen, och om man icke nödvändigtvis är hänvisad till att ernå en dylik utvidgning genom avtalsmässig reglering, kollektiv eller enskild. En synpunkt som icke heller kan fränses är att uppdragstagarna ju icke arbeta under reglerad arbetstid eller eljest under uppdragsgivarens kontroll, varför semesterrätten i fråga om dem skulle — som regel — få allenast ekonomisk betydelse.

Efter att ha omnämnt det s. k. ramavtalet för skogsbruket i Norrland och Dalarna och ha framhållit, att det icke kan bli fråga om att utsträcka semesterlagens giltighetsområde till att avse även sådan personal som ur olika synpunkter klart är att betrakta såsom självständiga företagare, anförde *Sveriges skogsägareförbund*:

Det är sålunda uppenbart, att en hemmansägare, som slutit ett drivningskontrakt med en virkesägare, men själv icke deltagar i eller någonsin förutsatts skola deltaga i drivningsarbetet utan låter detta utföras av hos honom anställt folk, icke äger rätt till semester på virkesägarens bekostnad.

Förbundet vill i detta sammanhang emellertid uttala, att olycksfallsförsäkringslagen under hela sin giltighetstid och sålunda redan på den tiden, då körarna ännu anställde sina medhjälpare självständigt och alltså i viss mån framstodo som entreprenörer, av försäkringsorganet och försäkringsrådet tillämpats på det sätt, att dessa uppdragstagare, i den mån de voro jordbrukare, ansågos som anställda hos arbetsgivaren.

Som en följd av de under senaste decennierna alltmer ökade lastbilskörningarna av skogsprodukter har antalet lastbilsägare (-åkare) och deras medhjälpare (lastkarlarna) tilltagit i det svenska skogsbruket. Lastbilskörarna äro emellertid att betrakta som entreprenörer och sålunda självständiga företagare med varierande körningsuppdrag av olika slag. Enligt förbundets mening är emellertid denna kategori icke uppdragstagare av det slag, som i motionen avses.

Förbundet vill även framhålla, att, synnerligast för södra Sveriges vidkommande, fall kunna inträffa, då det uppenbarligen skulle leda till orimliga konsekvenser att låta envar, som åtager sig skogsarbete åt annan, framstå som anställd arbetare hos denne och därför komma i åtnjutande av semesterlagens förmåner. Om en godsägare, lantbrukare eller direktör för lastbilsföretag, vilken har hos sig fast anställda arbetare med löneförmåner enligt kollektivavtal och semesterrätt, låter sina arbetare utföra skogskörningar av olika slag åt en skogsägare, kan det icke vara rimligt att godsägaren-lantbrukaren-lastbilsdirektören skall erhålla rätt till semesterförmåner från arbetsgivaren. Förbundet har velat framhålla detta för att visa, att det är en mycket vanskelig bedömningsfråga att avgöra, var gränsen går mellan beroende uppdragstagare och självständiga företagare.

Tjänstemännens centralorganisation ansåg, att det för vissa av ifrågasvarande beroende uppdragstagare icke kunde anses påkallat att kräva semesterlön, då detta skulle återverka på vederbörandes avlöningsförmåner, som i regel vore reglerade genom personliga kontrakt. Någon rätt till semester i egentlig mening kunde i detta fall i regel icke förekomma, då dessa yrkesutövare måste anses utföra okontrollerbart arbete.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 17 hemställde *andra lagutskottet*, att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Till stöd för denna hemställan anförde utskottet — efter att ha erinrat om den olika innebörden av arbetstagarbegreppet i de skilda till arbetsrätten hörande lagarna och lagstadgandena — bland annat följande:

Att den skillnad beträffande arbetstagarbegreppet, som sålunda föreligger de olika lagstiftningsområdena emellan, är ägnad att skapa bristande klarhet och reda och att därigenom kan vållas olägenheter är uppenbart. I den av socialstyrelsen verkställda utredning, som föregick lagändringarna år 1945 inom arbetsfredslagstiftningen, ägnades uppmärksamhet åt frågan. Styrelsen fann emellertid, att det med hänsyn till de olika lagarnas skilda syften icke torde låta sig generellt bedöma, huruvida bärande skäl finnes att utsträcka den socialpolitiska lagstiftningens tillämpning till att avse jämväl de beroende uppdragstagarna. Enligt styrelsen syntes man vara nödsakad att pröva varje särskild lag för sig. Utskottet delar helt den uppfattning, åt vilken styrelsen sålunda givit uttryck, och utskottet finner därför att det icke kan ifrågakomma att, såsom i förevarande motion yrkats, till generellt övervägande upptaga frågan om utsträckning av tillämpningsområdet för ifrågasvarande lagstiftning.

Beträffande de tre rättsområden, som i motionen särskilt framhöllos, nämligen semesterrätten, rätten till olycksfallsersättning och förmånsrätten i konkurs, anförde utskottet:

Vad först angår olycksfallsförsäkringslagen så är densamma för närvarande föremål för en allmän översyn inom socialvårdskommittén. Det torde kunna förväntas, att de synpunkter, som åberopats till stöd för det i motionen framställda yrkandet, såvitt det avser olycksfallsförsäkringslagen, komma att av socialvårdskommittén upptagas till skärskådande. Att riksdagen nu skulle — utan att avvakta resultatet av socialvårdskommitténs överväganden — fatta ståndpunkt till frågan om en utsträckning av olycksfallsförsäkringslagens tillämpningsområde kan enligt utskottets mening icke vara lämpligt.

I samband med ovannämnda 1945 genomförda ändringar i arbetsfredslagstiftningen var i anledning av väckt motion även frågan om att utsträcka semesterlagens tillämpningsområde till att avse de beroende uppdragstagarna föremål för riksdagens prövning. Riksdagen beslöt på hemställan av *andra lagutskottet* att motionen ej skulle föranleda någon riksdagens åtgärd. Till stöd för sin hemställan anförde utskottet, att det givetvis ur social synpunkt vore önskvärt, att jämväl de beroende uppdragstagarna erhöle rätt till semester, men att det icke vore tillrådligt att för det dåvarande taga slutlig ståndpunkt till frågan. Gränsdragningen mellan de beroende uppdrags-

tagarna och de självständiga företagen vore, framhöll utskottet vidare, flytande och måste i väsentlig mån bli beroende av en skälighetsprövning; ovissheten om tolkningen av begreppet beroende uppdragstagare komme lätt att föranleda tvistigheter. Vidare kunde skälighetsprövningen leda till en oenhetlig rättstillämpning, särskilt som mål angående tillämpningen av semesterlagen handlades av såväl de allmänna domstolarna som arbetsdomstolen. Utskottet fann därför, att erfarenheterna av de föreslagna ändringarna i arbetsfredslagstiftningen borde avvaktas, innan åtgärder för lagändring i motionens syfte vidtoges.

Av de i förevarande ärende avgivna yttrandena måste anses framgå, att efter 1945 betydande grupper av de beroende uppdragstagarna avtalsvägen blivit tillförsäkrade bland annat rätt till semester. Det synes som om dessa framgångar för de beroende uppdragstagarna möjliggjorts eller i varje fall underlättats genom de 1945 genomförda ändringarna i arbetsfredslagstiftningen. Då sålunda de sista årens erfarenhet är att beroende uppdragstagare ej sällan genom avtal, ingångna efter mellan vederbörande organisationer förda förhandlingar, kunna tillförsäkras rätt till semester och då de skäl, utskottet 1945 fann tala emot en genom lagstiftning genomförd utsträckning av semesterlagens tillämpningsområde i ifrågavarande hänseende, fortfarande äga full giltighet, kan utskottet ej för närvarande förorda en utredning med syfte att ernå en lagändring, innebärande en dylik utsträckning av semesterlagens tillämpningsområde. Skulle det emellertid efter ytterligare erfarenhet visa sig, att vissa grupper av de beroende uppdragstagarna icke lyckas att förhandlingsvägen komma i åtnjutande av rätt till semester, torde frågan om ändring av semesterlagen på nytt böra upptagas till prövning. Utskottet får i detta sammanhang erinra om att utskottet i sitt ovannämnda 1945 avgivna utlåtande tillika uttalat, att utskottet förutsatte att Kungl. Maj:t ägnade fortsatt uppmärksamhet åt förevarande spörsmål och, i den mån omständigheterna gäve anledning därtill, toge under förnyad omprövning, huruvida ändring i semesterlagen i den riktning, som antyddes i den då behandlade motionen, borde komma till stånd.

Såsom av den ovan lämnade redogörelsen framgår har förslag framlagts om viss ändring av 17 kap. 4 § handelsbalken. I samband med förslaget har det i motionen framförda önskemålet i fråga om detta lagrum berörts utan att dock bli föremål för närmare prövning. Förslaget till ändring av 17 kap. 4 § handelsbalken är för närvarande föremål för övervägande inom justitiedepartementet och Kungl. Maj:ts uppmärksamhet har sålunda fästs på ifrågavarande spörsmål. Utskottet finner därför skäl icke föreligga för riksdagen att i förevarande fråga göra någon framställning till Kungl. Maj:t, särskilt som enligt utskottets mening de skäl, som med hänsyn till fastighetskrediten måste åberopas till stöd för en lagändring, varigenom utvidgning sker av en tyst förmånsrätt, skola äga synnerlig styrka.

Rättstillämpning.

Arbetsdomstolens dom år 1942 nr 89. H., som var ägare av ett mindre jordbruk (i Småland), hade med egen häst utfört skogskörslor åt ett skogsbolag. I det kollektivavtal, som gällde för ifrågakomna körningsarbete, hade upptagits lönebestämmelser för dels huggare dels körare och dels sågverks- och brädgårdsarbetare. I avtalet, som saknade semesterbestämmel-

ser, förekommo vidare åtskilliga allmänna bestämmelser, gemensamma för alla arbetare, bland annat om ersättning för övertidsarbete, om rätt för arbetare att erhålla husbehovsved, om olyckfallsförsäkring samt om arbetsgivarens rätt att leda arbetet. I fråga om H:s principiella rätt att såsom arbetstagare utfå semesterlön uttalade domstolen, att parterna i kollektivavtalet genom körarens inordnande under avtalet i princip löst frågan om avtalsförhållandet mellan körarna och bolaget så, att dessa i likhet med huggarna samt sågverks- och brädgårdsarbetarna betraktades såsom arbetstagare. Domstolen fann det visserligen böra ifrågasättas, huruvida icke denna parternas inställning lede inskränkning, i den mån en körare icke personligen fullgjorde sitt åtagande. Från detta spörsmål kunde emellertid i målet bortses, eftersom H. personligen fullgjort allt körningsarbete. Vidare framhöll domstolen, att om en körare enligt avtalets nämnda innebörd vore att anse såsom arbetstagare, hans rättsförhållande till bolaget på grund av hans körningsåtagande måste bedömas enhetligt utan hänsyn till att vissa av rättsförhållandet härflytande rättigheter och skyldigheter vore grundade på kollektivavtal och andra direkt på lag. H. måste följaktligen även i fråga om semester betraktas såsom arbetstagare.

Arbetsdomstolens dom år 1944 nr 12. I ett kollektivavtal för kommuns arbeten hade intagits lön för åkare (man och häst). Tvist uppkom huruvida de av kommunen anlitade åkarna voro anställda hos kommunen och därför semesterberättigade eller skulle behandlas såsom självständiga företagare. Domstolen fann upplyst, att åkarna icke vore pliktiga att personligen utföra åt dem anförtrodda körslor utan kunde överlämna arbetets verkställande åt medhjälpare, som de hade att själva avlöna, att åkarna också i betydande utsträckning begagnat sig därav samt att åkarna vore oförhindrade att åtaga sig körning för andra uppdragsgivare samt även i stor utsträckning gjorde detta. Med hänsyn härtill ansågs åkarna som självständiga företagare.

Arbetsdomstolens dom år 1947 nr 48. Frågan i målet gällde, huruvida ramavtalets bestämmelser om semester vore tillämpliga på skogsbolags arrendatorer, som med egna hästar delvis själva, delvis med lejd arbetskraft fullgjort dem enligt arrendekontrakten åvilande skyldighet att åt bolaget utföra vissa kördagsverken. Enligt såväl ramavtalet som det lokala kollektivavtalet skulle semester utgå enligt lag. Invändning gjordes att arrendatorerna icke vore arbetstagare utan självständiga företagare. Domstolen tillerkände arrendatorerna rätt till semester på den grund att de flesta av kollektivavtalets allmänna bestämmelser fingo anses vara avsedda att tillämpas på arrendatorerna oberoende av om de voro arbetstagare och att arbetsgivarparten icke visat, att undantag åsyftats för semesterbestämmelsen. Semesterrätten gällde dock endast för arrendatorerna själva; ej för de medhjälpare som de anlitat.

I sin motivering anförde arbetsdomstolen bland annat följande:

I det föreliggande fallet är till en början att anmärka, att bolagets överenskommelser med arrendatorerna sakna vissa för entreprenadavtal typiska drag. Arrendatorerna ha sålunda icke åtagit sig att utföra visst bestämt uppdrag. Deras utfästelse går i stället ut på att ställa sin arbetskraft till förfogande för uppgifter, som bolaget sedermera äger bestämma. Tydligast framträder detta i ett av arrendekontrakten, däri allenast förklarats, att arrendatorn är skyldig att vid tillgång på arbete i första hand arbeta åt

jordägaren. I de andra kontrakten har saken uttryckts på så sätt, att vederbörande arrendator är skyldig att utföra visst antal kördagsverken åt jordägaren. Att dagsverkena skola fullgöras med häst, som tillhör arrendatorn, utgör icke hinder för att fråga kan vara om ett arbetsavtal.

Men vidare — och detta är för arbetsdomstolen avgörande i målet — har man att beakta innehållet i de här tillämpliga kollektivavtalen, nämligen löneavtalet («arbetsavtalet») den 9 januari 1946 och ramavtalet av samma dag. Arbetsgivarparterna i dessa avtal ha icke kunnat undgå att veta, att de ifrågavarande tre arrendatorerna eller i varje fall arrendatorer i enahanda ställning voro medlemmar av de arbetarorganisationer, med vilka avtalen upprättades. I löneavtalet har vid sidan av priser för ett flertal typiska skogsarbeten priser även upptagits för skogskörning med egna hästar, vilket syftar på arrendatorers arbetsförhållanden. Med hänsyn till att arrendatorer sålunda inordnats under löneavtalet läser någon tvekan icke kunna råda om att de flesta av de bestämmelser i ramavtalet, vilka kunna tillämpas på en arbetstagare, som själv väljer sin arbetstid och utför arbetet under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, äro avsedda att gälla också för arrendatorer, vilka utföra skogskörningar med egna hästar. Fråga är då, om detta också skall vara fallet beträffande ramavtalets bestämmelse om semester. Enligt arbetsdomstolens mening måste det ankomma på arbetsgivarparterna — vilka funnit sig i att arrendatorer jämlikt kollektivavtalen i vissa hänseenden likställts med arbetstagare — att visa att semesterbestämmelsen icke varit avsedd att tillämpas på dem. Detta ha arbetsgivarparterna icke förmått göra, och arbetsdomstolen finner alltså, att de tre ifrågavarande arrendatorerna i princip äro berättigade till semester enligt den kollektivavtalsuppgörelse, som kom till stånd den 9 januari 1946.

Härtill är dock att foga en viktig reservation. Bolaget står i rättsförhållande endast till arrendatorerna men icke till de personer, som arrendatorerna anlitat såsom medhjälpare. Med hänsyn härtill kan semesterbestämmelsen icke uppfattas såsom avseende jämväl dessa personer utan endast arrendatorerna själva i den mån de deltagit i skogsarbetet.

På grund av vad sålunda anförts prövar arbetsdomstolen rättvist förklara arrendatorerna principiellt berättigade att i den mån de själva utfört skogskörningar åt bolaget tillgodoräkna sig detta arbete för rätt till semesterlön.

Nytt Juridiskt Arkiv år 1948 s. 381. Högsta domstolen har i målet tagit ställning till frågan, huruvida semesterrätt tillkomme en arrendator (icke medlem av fackförening) av mindre jordbruksfastighet, vilken arrendator utgjorde arrende genom att mot betalning efter särskilda grunder utföra körning åt jordägaren (ett fabriksbolag).

Häradsrätten — vars dom fastställdes av högsta domstolen — yttrade i domen bland annat, att arrendatorn enligt det kontrakt, som gällde under första delen av den tid varom i målet vore fråga, varit skyldig att för bolaget utföra det arbete och de körslor vartill han budades och fick ej utföra arbete för främmande personer utan bolagets tillstånd, medan han enligt det kontrakt, som därefter gällt, skulle i första hand ombesörja körning för bolagets räkning, därvid minst 200 kördagsverken skulle utföras årligen. — Arrendatorn kunde icke å bostället erhålla sin huvudsakliga bärning; med upplåtelsen hade avsyftats att tillförsäkra bolaget stadigvarande arbetskraft för körslor. Arrendatorn hade varit sysselsatt för bolagets räkning under omkring två tredjedelar av årets arbetsdagar och hade själv utfört samt-

liga körslor blott med det undantag att han under ett år tidvis satt en son i sitt ställe. Återstoden av arrendatorns arbetstid hade åtgått till skötseln av bostället. På grund av vad sålunda upptagits fann häradsrätten, oansett den omständigheten att arrendatorn för körslorna använt egen häst och vagn, denne vara arbetstagare hos bolaget, och ansåg honom, med hänsyn till vad i målet utretts angående bolagets rätt att vaka över arbetets anordnande, vara hänförlig till sådan arbetstagare varom stadgas i 3 § semesterlagen. De uppburna körningsersättningarna skulle minskas med 45 %, motsvarande ersättning för häst och fordon, och semesterlön beräknas å återstoden.

Kungl. Maj:ts dom den 22 december 1949, nr 134 (det av motionärerna åberopade rättsfallet). Av domen må följande här återgivas.

Efter stämning å Säters Ångsågsaktiebolag anförde hemmansägaren Georg Hult i Säter och hans medparter vid häradsrätten bland annat följande: De hade under vintern 1946 utfört skogskörningar åt bolaget. Ersättningen skulle utgå efter framkörd kubikmassa. De hade åtagit sig att köra efter hand som avverkningarna skedde och de hade fått betalt efter vad som körts fram. De voro självständiga jordbrukare. Körningarna hade de utfört själva och med egna hästar. En av dem hade därjämte haft en dräng anställd. De hade utfört sådana körningar åt bolaget en lång följd av år. Avtalen hade alltid varit muntliga. Enligt avtalen hade de åtagit sig att köra fram virket från visst eller vissa skiften. För körningarna vintern 1946 hade bolaget vägrat utbetala semesterersättning till dem. Med hänsyn till att hälften av ersättningen för körningarna finge anses belöpa på hästarna yrkade Hult och hans medparter, att bolaget måtte förpliktas att till dem i semesterersättning utgiva två procent av det av var och en av dem inkörda beloppet. Till stöd för sin talan åberopade de bland annat, att de flesta bolag enligt kollektivavtal utbetalade semesterersättning åt körare och tillämpade detta, även om kollektivavtalet ej gällde för köraren.

Bolaget bestred Hults och hans medparters yrkanden samt anförde följande: Grunden för bestridandet vore i första hand, att motparterna vore självständiga företagare och ej arbetstagare i semesterlagens mening, och i andra hand, att det måste hava stått klart för motparterna, att de av dem uppburna beloppen utgjort fullständig gottgörelse till dem för körningarna. Enär en av dem, Eriksson, använt medhjälpare, bestredes i varje fall semesterersättning till honom i större omfattning, än vad som belöpte på hans egna körningar. Motparterna hade ej anställts såsom körare hos bolaget, utan de hade såsom självständiga företagare åtagit sig att köra fram virket från vissa skiften mot ersättning per kubik. Det vore sålunda ej fråga om någon personlig arbetsskyldighet, utan motparterna vore uppdragstagare. Bolaget hade ej haft någon särskild övervakning över körarna under arbetets gång. Bolaget vitsordade, att som regel semesterersättning utginge till körare enligt kollektivavtalen och att vissa arbetsgivare även utanför kollektivavtalen betalade semesterersättning åt körare. Arbetsgivarna hade dock i dessa fall icke, vare sig när kollektivavtal funnits eller eljest, utbetalat semesterersättningarna på grund av lagens stadganden utan enbart på grund av frivilligt åtagande.

Häradsrätten, som i huvudsak biföll Hults och hans medparters talan, åberopade i sin dom den 1 februari 1949 följande domskäl: I målet är upplyst, att Hult och hans medparter äro självständiga jordbrukare, vilka sedan lång tid före år 1946 åtagit sig körningar åt bolaget under vintrarna

med egna hästar, varvid de städse själva utfört eller deltagit i körningarna. Med hänsyn härtill måste bolaget vid slutande av avtalen om körningarna under vintern 1946 hava förutsatt, att de även då skulle åtminstone huvudsakligen utföra körningarna själva. Hult och Karlström hava själva utfört körningarna under denna vinter. Eriksson har själv utfört större delen av körningarna men delvis hava dessa verkställts av hans dräng, vilken kört för omkring 900 kronor av likviden från bolaget till Eriksson. Hult och hans medparter hava kört virke från avverkningar å för var och en visst eller vissa bestämda skiften men icke mot en fastställd summa i ett för allt utan mot betalning efter framkörd kvantitet virke. Vad först beträffar de av Hult och Karlström verkställda körningarna och de av Eriksson själv utförda körningarna finner häradsrätten med hänsyn till det anförda, att Hult, Karlström och Eriksson icke äro att anse såsom självständiga företagare utan såsom sådana arbetstagare hos bolaget, som avses i 1 § lagen den 29 juni 1945 om semester. Bolaget har medgivit, att de i övrigt uppfyllt villkoren i samma lag för semesterersättning. Häradsrätten finner fört Karlström och Hult vara lagligen berättigade till semesterersättning för körningarna och Eriksson för de körningar han själv utfört. Vad därefter angår de av Erikssons dräng verkställda körningarna har drängen tillhört Erikssons husfolk men ej hans familj. Bolaget har icke vare sig träffat avtal med Eriksson, att drängen skulle utföra en del av de körningar, Eriksson åtagit sig, eller godkänt, att drängen utförde arbetet. Med hänsyn härtill kan icke Eriksson vara att anse såsom arbetstagare i semesterlagens mening hos bolaget i vad angår de av drängen utförda körningarna. På grund härav finner häradsrätten Eriksson icke vara lagligen berättigad till semesterersättning för den del av körningarna, som drängen utfört. De mellan parterna träffade avtalen om körningarna hava ingåtts muntligen. I målet är ostridigt, att frågan om semesterersättning ej varit på tal vid avtalens ingående. Hult, Karlström och Eriksson hava uppgivit, att de, när avtalen slötos, icke känt till, att de enligt den lag om semester, som trätt i kraft den 1 januari 1946, skulle vara berättigade till semesterersättning. Bolagets invändning att det måste hava stått klart för dem, att de avtalade ersättningarna utgjorde full gottgörelse till dem för körningarna, finner häradsrätten vid detta förhållande ej förtjäna avseende.

Hovrätten, som lämnade den av Hult och hans medparter förda talan utan bifall, åberopade följande domskäl: Hult och hans medparter, vilka äro självständiga jordbrukare, utförde under vintern 1946 enligt muntligen träffade avtal skogskörningar åt bolaget, varvid de nyttjade egna hästar och redskap. Deras åtaganden omfattade att från vissa bestämda skogslotter, varå bolaget låtit utföra avverkning, framköra det avverkade virket. Det kan icke anses att de härigenom påtagit sig någon personlig arbetskyldighet utan de måste anses hava varit oförhindrade att på sitt ansvar låta andra personer utföra körningarna. Över arbetstiden ägde Hult och hans medparter själva bestämma och de voro i arbetet icke underkastade särskild övervakning från bolagets sida. Ersättningen för körningarna utgick efter framkörd kubikmassa. Hult och hans medparter hava åberopat det förhållandet att ersättningen utgick på nyss angivet sätt och icke blivit fastställd till ett belopp i ett för allt till stöd för att de voro att anse såsom arbetstagare. Sagda förhållande kan emellertid icke inverka på bedömandet. Såsom bolaget anført skulle på grund av arbetets natur ersättning efter framkörd kubikmassa säkerligen hava tillämpats även om körningarna upp-

dragits åt exempelvis ett åkeri. Det torde mera sällan inträffa att ersättning för sådant arbete som det ifrågavarande fastställes till ett belopp i ett för allt. Med hänsyn till det anförda finner hovrätten — oansett det förhållandet att Hult och Karlström helt och Eriksson till huvudsaklig del själva utfört körningarna — att de med avseende å dessa icke äro att anse såsom arbetstagare enligt semesterlagen samt att de förty icke kunna på stadganden i sagda lag grunda rätt till ersättning av bolaget i av dem angivet hänseende.

Högsta domstolens flesta ledamöter förenade sig om följande dom:

Lagen om semester äger, enligt vad i 1 § stadgas, tillämpning å arbetstagare i enskild tjänst med visst undantag. Frågan huruvida någon i lagens mening är arbetstagare hos annan eller icke är att bedöma efter vad dem emellan kan anses avtalat, varvid man icke kan inskränka sig till något visst avtalsvillkor såsom ensamt avgörande utan har att beakta alla i samband med avtalet och anställningen förekommande omständigheter. Härvid kan de avtalslutandes ekonomiska eller sociala ställning vara ägnad att belysa, huru avtalet bör uppfattas. Att förhållandena i varje särskilt fall bliva avgörande hindrar icke, att om avtalet är av en mera allmänt förekommande typ, ledning kan hämtas från den uppfattning om rättsläget, som eljest mera allmänt gjort sig gällande.

I förevarande fall visar utredningen följande. Hult och hans medparter äro självständiga jordbrukare. Ehuru de tidigare i stor utsträckning utfört skogskörningar åt bolaget, hava de i icke obetydlig omfattning förfogat över sin arbetskraft genom avtal med andra än bolaget. Deras nu ifrågavarande åtaganden gentemot bolaget inneburo att från vissa bestämda skogsplotter framköra där avverkat virke. Det var avsett, att de därvid skulle nyttja egna hästar och redskap. Hult och hans medparter ägde på sitt ansvar anlita medhjälpare för arbetet i stället för att själva utföra detsamma i dess helhet. De skulle i arbetet icke vara underkastade särskild övervakning från bolagets sida och skulle kunna själva bestämma över arbetstiden samt utföra de sysslor, som funnes nödiga för deras egna jordbruk. Ersättning skulle väl beräknas efter framkörd kubikmassa, men så skulle, såsom anmärkts, säkerligen hava förfarits även om till exempel ett åkeri utfört körningarna.

De ingångna avtalen äro således i övervägande grad av sådan innebörd som icke låter förena sig med ett arbetstagarförhållande.

Visserligen hava skogskörare i vissa inom Norrland och Dalarna under senare år tillämpade kollektivavtal behandlats såsom arbetstagare, men detta kan hava berott, förutom på förhandlingsläget, därpå att dessa skogskörare i åtskilliga hänseenden hava andra arbetsförhållanden än Hult och hans medparter. Och att övriga skogskörare i Norrland och Dalarna numera i stor utsträckning i motsats mot tidigare erhålla semesterersättning synes vinna sin förklaring närmast av läget på arbetsmarknaden och utgör därför icke något uttryck för att uppfattningen om deras rättsställning såsom arbetstagare eller icke arbetstagare förändrats. Vad nu anmärkts kan följaktligen icke giva någon ledning för tolkningen av de avtal som bestämma bolagets samt Hults och hans medparterers ömsesidiga rättigheter och förpliktelser.

På grund av vad sålunda anförts prövar Kungl. Maj:t rättvist fastställa hovrättens domslut.

En ledamot av högsta domstolen var skiljaktig och yttrade:

I målet är upplyst, att bolaget såsom innehavare av olika avverkningsrättigheter i egen regi bedrivit avverkningarna och för verkets utdrivande träffat muntliga avtal med bland andra Hult, Karlström och Eriksson av innehåll att dessa, envar beträffande visst eller vissa bestämda skogskiften, skulle till såg framköra det avverkade virket mot viss ersättning för framkörd kubikmassa, att vid dessa avtal å ömse sidor förutsatts, att ackordstagarna skulle personligen utföra körningarna samt att de år 1946 utförda körningarna, så vitt nu är i fråga, utförts av dessa.

Vid dessa förhållanden äro Hult, Karlström och Eriksson att anse såsom sådana arbetstagare som avses i 1 § lagen den 29 juni 1945 om semester.

Utskottet.

I förevarande motioner yrkas att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära förslag till sådana ändringar »dels i semesterlagen att skogsköraren i semesterhänseende skall betraktas som arbetstagare, dels i motsvarande lagar där arbetstagarbegreppet är av betydelse». Den genom motionerna väckta frågan torde sålunda avse arbetstagarbegreppet i alla de lagar och lagstadganden, beträffande vilka tolkningen av arbetstagarbegreppet kan anses vara av betydelse för en skogskörare.

Den ovan lämnade redogörelsen för gällande rätt ger vid handen, att beteckningen arbetare eller arbetstagare brukats i en mångfald lagar, särskilt på sociallagstiftningens område, och att arbetstagarbegreppet ej har samma innebörd i de olika lagarna. Såsom utskottet framhöll vid fjolårets riksdag, är denna skillnad beträffande arbetstagarbegreppet ägnad att skapa bristande klarhet och reda, och därigenom kunna uppenbarligen vållas olägenheter. I den av socialstyrelsen i maj 1944 framlagda utredningen ägnades uppmärksamhet åt principspörsmålet, huruvida rättslig likställighet mellan arbetstagare och s. k. beroende uppdragstagare skäligen borde och lämpligen kunde tillgodoses genom lagstiftning. Såsom av utredningen framgår omfatta de beroende uppdragstagarna — till vilken grupp småbrukare m. fl., som med egna hästar eller bilar verkställa skogskörslor, ansetts höra — ett flertal olika yrkesgrupper. Att till utredning upptaga frågan om en utsträckning av ifrågavarande lagstiftning allenast till sådana skogskörare, som icke nu äro att anse som arbetstagare, framstår såsom mindre lämpligt. Det torde med största sannolikhet komma att medföra liknande krav från övriga grupper beroende uppdragstagare. Jämväl av praktiska och lagtekniska skäl synes en eventuell utredning och utsträckning av hela lagstiftningen på ifrågavarande område icke böra begränsas till att avse allenast en viss grupp av de beroende uppdragstagarna.

Socialstyrelsen fann vid sin utredning att det med hänsyn till de olika lagarnas skilda syften icke torde låta sig generellt bedöma, huruvida bärande skäl funnes att utsträcka den socialpolitiska lagstiftningens tillämpning till

att avse jämväl de beroende uppdragstagarna. För att träffa avgörande i detta avseende syntes man, enligt styrelsen, vara nödsakad att pröva varje särskild lag för sig. Utskottet uttalade vid fjolårets riksdag, att utskottet helt delade den uppfattning, åt vilken socialstyrelsen sålunda givit uttryck, och utskottet fann därför att det icke kunde ifrågakomma att till generellt övervägande upptaga frågan om utsträckning av tillämpningsområdet för ifrågavarande lagstiftning. Vad som åberopats till stöd för yrkandet i förevarande motioner föranleder icke utskottet att frångå denna ståndpunkt till själva principspörsmålet om rättslig likställighet mellan arbetstagare och beroende uppdragstagare över huvud.

Motionärerna synas emellertid främst åsyfta en ändring av arbetstagarbegreppet i en av de nu ifrågavarande lagarna, nämligen semesterlagen. Motiveringen i motionerna hänför sig också enbart till denna lag.

Beträffande semesterlagen anförde utskottet i sitt ovannämnda till fjolårets riksdag avgivna utlåtande bland annat, att av de avgivna yttrandena måste anses framgå, att efter 1945 betydande grupper av de beroende uppdragstagarna avtalsvägen blivit tillförsäkrade bland annat rätt till semester. Det syntes som om dessa framgångar för de beroende uppdragstagarna möjliggjorts eller i varje fall underlättats genom de 1945 genomförda ändringarna i arbetsfredslagstiftningen. Utskottet anförde vidare, att då sålunda de sista årens erfarenhet vore att beroende uppdragstagare ej sällan genom avtal, ingångna efter mellan vederbörande organisationer förda förhandlingar, kunnat tillförsäkras rätt till semester och då de skäl, utskottet 1945 fann tala emot en genom lagstiftning genomförd utsträckning av semesterlagens tillämpningsområde i ifrågavarande hänseende, fortfarande ägde full giltighet, utskottet ej kunde för det dåvarande förorda en utredning med syfte att ernå en lagändring, innebärande en dylik utsträckning av semesterlagens tillämpningsområde.

Till stöd för sitt nu framförda yrkande ha motionärerna främst åberopat, att enligt ett av högsta domstolen den 22 december 1949 avgjort mål tre icke kollektivavtalsbundna skogskörare, som arbetat under med ramavtalet likartade förhållanden, icke ansetts såsom arbetstagare och förty ej heller berättigade till semesterersättning samt att till följd därav en klarare definition av arbetstagarbegreppet i semesterlagen syntes erforderlig, därest riksdagens tidigare gjorda uttalande rörande skogskörarnas rätt till semesterersättning skulle vinna tillämpning i praktiken.

Utskottet är alltjämt av den uppfattningen, att starka skäl tala för att en skogskörare, å vilken ramavtalet äger tillämpning eller som eljest utför sitt arbete under liknande villkor, bör betraktas såsom arbetstagare i fråga om rätt till semester. I anslutning till förenämnda rättsfall vill utskottet framhålla, att, såsom i olika sammanhang betonats, avgörande för frågan, huruvida en person är att anse såsom arbetstagare enligt semesterlagen eller ej, icke torde vara något visst avtalsvillkor såsom sådant utan samt-

liga i samband med avtalet och anställningen förekommande omständigheter. Såsom framhållits kan därvid bland annat de avtalsslutandes ekonomiska eller sociala ställning vara ägnad att belysa, huru avtalet bör uppfattas. Med hänsyn härtill ävensom till den tidigare rättstillämpningen synes icke alltför vittgående slutsatser böra dragas av rättsfallet.

På grund av det anförda anser sig utskottet icke nu, allenast till följd av utgången i det av motionärerna åberopade målet, böra föreslå riksdagen att frångå den ståndpunkt till förevarande spörsmål, som riksdagen så sent som i fjol intog. Utskottet anser, att utvecklingen alltfört bör avvaktas. Såsom utskottet i tidigare sammanhang uttalat, förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t ägnar fortsatt uppmärksamhet åt spörsmålet och, när omständigheterna giva anledning därtill, tager under omprövning, huruvida ändring i semesterlagen bör komma till stånd.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 172 och II: 206, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 9 mars 1950.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Forslund, Sten, Hallagård, Nils Elowsson, Bengtson, Isaksson och Weiland;

från andra kammaren: fru Sandström, herrar Nilsson i Göteborg, Hagård, Jansson i Hällefors*, Jönsson i Lund, Wiklund i Stockholm, Ericsson i Näs och Andersson i Linköping.

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Sten, Hallagård, Bengtson, Jansson* i Hällefors och *Ericsson* i Näs, vilka inom utskottet yrkat, att utskottet i anledning av motionerna måtte föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder till tryggande av semesterrätt åt körare inom skogsbruket.
